

Diana BOC-SÎNM RGHI AN
(Universitatea de Medicin i
Farmacie 'Victor Babe ' din
Timi oara)

Forme vechi latine ti p strate în toponimia v ilor Bistra i Sebe

Abstract: (Old Latin Forms Preserved in the Toponymy of Bistra and Sebe Valleys) Linguistics and archeology are two sciences that contribute decisively to a better knowledge of the history of peoples and the establishment of events that took place in a certain region from the beginning of times to the present moment. Tributaries of the Timi , the rivers Bistra and Sebe make their way through the beautiful abrupt forms of relief of the valleys that bear their names. The progression from the plains to the high peaks of the Tarcu Mountains, Poiana Rusca, and Muntele Mic conveys the area under scrutiny into a famous geographical unit which has been inhabited for a very long time. Corollary to its geographical location, the territories of the Bistra and Sebe valleys benefited from the Roman civilisation, as the Roman way of life quickly spread around the region. The oldest stratum inherited from the Dacian vernacular population preserves few toponyms, however, they are of paramount historical and linguistic value. The traces of a Dacian-Roman civilisation have been discovered in the following settlements: Borlova, B u ar, Caransebe , Iaz, Marga, M ru, Poiana M rului, Ruschi a, Var, Voislova, Z voi.

Keywords: Toponymy, Etymology, Vernacular origin, Bistra and Sebe valleys

Rezumat: Lingvistica i arheologia sunt dou tiin e care contribuie decisiv la o mai bun cunoa tere a istoriei popoarelor, la stabilirea evenimentelor ce au avut loc pe un anumit teritoriu de-a lungul epocilor care s-au succedat din cele mai îndep rtate timpuri i pân în prezent. Afluen i ai Timi ului, râurile Bistra i Sebe str bat relieful accidentat al frumoașelor v i ce le poart numele. Trecerea treptat de la câmpie la piscurile înalte ale mun ilor arcu, Poiana Rusc , Muntele Mic face din zona anchetat (valea Bistrei i a Sebe ului) o unitate geografic foarte cunoscut , locuit din cele mai vechi timpuri. Consecin a pozi iei lor geografice, teritoriile v ilor Bistrei i Sebe ului s-au bucurat din plin de avantajele civiliza iei romane, modul de via i de gândire roman r spândindu-se cu repeziciune aici. Stratul cel mai vechi, mo tenit de la popula ia autohton dac , p streaz pu ine toponime, dar de o valoare istoric i lingvistic deosebit . Urme ale civiliza iei daco-romane au fost descoperite în localit ile: Borlova, B u ar, Caransebe , Iaz, Marga, M ru, Poiana M rului, Ruschi a, Var, Voislova, Z voi.

Cuvinte-cheie: Toponimie, etimologie, origine autohton , valea Bistrei i a Sebe ului

„Un nume local autentic, adic mo tenit de la romani sau traco-ilir, pre uie te cât un document. El este ca o moned din inscrip ia c reia putem descifra timpul când s-a produs. Numai c aceste nume, din cauza vechimii lor prea mari, sunt foarte rare”¹.

Cât de important este aportul toponimiei pentru probarea unor fapte de ordin istoric sau arheologic s-a subliniat în nenum rate rânduri, interdependen a acestor arii fiind subliniat de exege ii din domeniu. Atunci când vine îns vorba de etimologia toponimelor str vechi, exist riscul de a ne confrunta cu „primejdia de a c dea mereu în fantastic”², fapt ce i-a determinat pe unii speciali ti s conchid c exist o probabilitate foarte redus ca un

¹ Capidan, Th., *Simbioza alban-român i continuitatea românilor în Dacia*, „Revista Funda iilor Regale”, X, nr. 5, 1943, p. 267.

² Iv nescu, Gh., *Alexandru Philippide - teoretician al limbajului*, în Alexandru Philippide, *Opere alese* (eds. G. Iv nescu, Carmen-Gabriele Pamfil), Bucure ti, 1984, p. XI.

toponim s provin din latin ³. Totu i, putem admite un etimon antic pentru un nume de loc, dac i numai dac sunt respectate anumite cerin e ale etimologiei tiin ifice. „În general, nu trebuie s d m credit etimologiilor decât atunci când exist un num r de indicii care concur ”⁴. Astfel, identificarea toponimelor str vechi va trebui bine argumentat , atât sub aspect lingvistic, cât i istoric. De aceea g sim foarte important , chiar obligatorie, incursiunea în domeniul istoric i arheologic al zonei în discu ie.

Se tie c invazia slavilor a provocat depopularea câmpiilor i retragerea romanicilor în regiunile de munte, unde au reu it s se men in (v. T pkova-Zaimova, p. 75, 77), ei „au alungat popula ia romanic , pentru multe secole de-a rândul, din esuri i v i largi, în v ile înguste de la munte, în poieni i pe platouri”⁵. Consecin a pozi iei lor geografice, teritoriile v ilor Bistrei i Sebe ului s-au bucurat din plin de avantajele civiliza iei romane, modul de via i de gândire roman r spândindu-se cu repeziciune aici.

În timpul Daciei romane, la ase kilometri de actuala vatr , se g sea castrul roman Tibiscum⁶, construit în anul 106 e.n., unde au fost g site fragmente ceramice dacice, precum i tumuli dacici (sec I -II e.n.)⁷. Localit ile Iaz i Ciuta, situate în imediata apropiere poart amprenta civiliza iei romane. Aici au fost descoperite unelte, ceramic , monede i altare de cult datând din această perioad . Între aceste dou localit i a fost descoperit de c tre arheologul Richard Petrowski o por iune din drumul roman care ducea de la Tibiscum la Ulpia Traiana⁸.

La începutul secolului al II-lea, între statul dac i Imperiul roman izbucnesc puternice conflicte militare care culmineaz cu cele dou r zboaie daco-romane. Valea Bistrei constituind calea de acces i unul din principalele drumuri spre capitala Daciei – *Sarmizegetusa Regia*, iar Sebe ul trec toarea roman de la *Tibiscum* la *Dierna* care nu putea

³ I.I. Rusu (*Limba traco-dacilor*, Bucure ti, E E, 1967, p. 179) este de p rere c „nimic nu s-a p strat în memoria Evului Mediu din toponimia daco-roman ”, iar V. Pârvan (*Getica. O protoistorie a Dun rii*, Bucure ti, Meridiane, 1982, p. 380) sus ine c „la venirea slavilor în Dacia, toponimia nu era roman , ci, acceptat pe vremuri i de c tre romani, aproape peste tot tracic ”. P rerea a fost îmbr i at nu doar de savan ii români, dar i de cei str ini - astfel Petar Skok, spre exemplu, este de acord cu Istvan Kniezsa, admi ând c „în Transilvania nu se afl decât toponime slave, ungure ti sau germane, nu i toponime române ti vechi” (Petar Skok, *Observations, în Premier Congrès International de toponymie et d’anthroponymie. Actes et mémoires*, Paris, 1939, p. 248). Al i savan i, f r a insistat prea mult, nu exclud categoric această posibilitate „nu e deloc exclus posibilitatea de a g si i alte numiri din epoca daco-roman , pe lâng cele cunoscute ast zi” (referindu-se la cele mo tenite din substrat) (Constantin Giurescu, *Istoria românilor*, Bucure ti, Funda ia legal pentru literatur i art , 1942, p. 195), în timp ce al ii o vor orienta chiar spre toponimia minor „E de presupus iar i, c din noianul de hidronime i toponime minore române ti pe care le avem, numeroase trebuie s fie de origine str veche, dar dovada peremptorie pentru aceasta, din lips de tiri documentare, nu se poate aduce” (ILR, I, p. 787).

⁴ Leibniz, *Nouveaux essais sur l’entendement humain*, Paris, 1704, p. 233.

⁵ Petrovici, E., *Continuitatea daco-roman i Slavii*, în „Transilvania”, Sibiu, nr. LXXIII, 1942, p. 865.

⁶ Pentru am nunte privind ora ul roman Tibiscum, v. Adrian Arde , Lucia C. Arde , *Tibiscum, Ora ul roman, jude ul Cara -Severin*, în CCA – campania 1994, 1995, p. 47; idem, *Tibiscum (Caransebe)*, *Ora ul roman, jude ul Cara -Severin*, în CCA – campania 1996, 1997, p. 67-68.

⁷ Alexandru St nescu, *Caransebe* , Lugoj, Ed. Nagard, p. 19.

⁸ Richard Petrovsky, *Contribu ii la repertoriul arheologic al localit ilor jude ului Cara -Severin, din paleolitic pân în secolul al V-lea î.e.n. (partea III)*, în „Banatica”, 1977, nr. 4, p. 437-462; idem, *Sondajul arheologic de la Iaz (com. Obreja, jud. Cara -Severin)*, în „Tibiscus”, 1979, nr. 5, p. 67-96; Maria Petrovsky, Richard Petrovsky, *O construc ie roman descoperit la Caransebe* , în „Studii i Comunic ri. Etnografie. Istorie”, Caransebe , 1977, nr. 2, p. 311-320.

r mâne f r paz , e lesne de în eles c urmele istorice nu au încetat s apar . În urma r zboiului de cucerire a Daciei de c tre romani, trec toarea spre Sarmizegetusa va intra în aria controlat de romani. Liviu M rghitan⁹ vorbe te despre un altar ridicat pe aceste meleaguri de Traian în memoria celor c zu i în această lupt , precum i oficierea anual a jertfelor pentru cei deceda i.

Dup ocuparea de c tre romani a Banatului i Olteniei i încheierea p cii dintre romani i daci (102 e.n.), odat cu organizarea provinciei, se pun bazele garnizoanei militare de la Tibiscum, aici fiind cantonate mai multe legiuni romane¹⁰. Prin anul 170 e.n., Tibiscum este distrus de marcomani sau de alia ii lor, iazygii i dacii liberi, ap rarea din Banat cade i r zboiul numit marcomanic dureaz pân în anul 180 e.n. În timpul domniei împ ratului roman Septimius Severus (193-211 e.n.), se ridic construc ii impun toare la Tibiscum i este posibil ca a ezare civil din imediata apropiere a castrului militar s primeasc rangul de municipiu, a a încât ora ul roman Tibiscum se al tur celor 11 ora e romane deja existente în Dacia¹¹.

R zboaiele romane pentru cucerirea Daciei au l sat urme istorice în această zon . Pe teritoriul satului Iaz a fost descoperit o *villa rustica*, precum i câteva fragmente de marmur cu inscrip ie latin descifrat de profesorul Ioan Piso¹². Prezen a popula iei romane pe aceste teritorii este dovedit i de minele i flota iile de aur, exploatate în această perioad , de pe teritoriul comunei Marga. Aceste flota ii au fost localizate de c tre localnici pe locurile *ipot* ('fost p une alpin , actualmente împ durit în partea de jos a v ii ipotului', < s. *ipot*) i *Radolea* ('poian submontan între Hodincior i ipot i pârâu, afluent al ipotului', < antrop. *Radolea* < tema *Rad*)¹³. La Borlova urmele minelor din perioada roman pot fi v zute i ast zi. La Micia a fost descoperit o inscrip ie datând din 170 e.n. care atest faptul c la Pons Augusti (identificat de cercet tori în dreptul localit ii Marga, Voislova sau Bucova) era un important punct vamal i fiscal. Vame ii de la Pons Augusti încasau importante taxe vamale pentru m rfuri i c l tori, la un pod peste Bistra¹⁴. O alt îndeletnicire a locuitorilor de pe aceste meleaguri o constituia exploatarea marmurei, cea mai important carier g sindu-se la Bucova, pe malul stâng al Bistrei la locul numit *Pripior* ('p une pe valea râului Bista'), sub muntele numit *Groapa (Gropanu)*: „Ora ele romane intracarpatiche au utilizat marmura la Bucova” subliniaz Doina Benea¹⁵, fapt pentru care la Bucova se va ridica o a ezare roman , urmele de zid rie, ceramic , resturi de sculptur , o

⁹ Liviu M rghitan, *Banatul în lumina arheologiei*, vol. II, Timi oara, Ed. Facla, 1980, p. 7.

¹⁰ Pentru mai multe detalii, v. St nescu, *lucr. cit.* p. 20. Referindu-se la acest aspect, Al. Borza va sublinia: „Caracterul general al Banatului roman n-a putut fi acela al Olteniei i Ardealului de Vest intensiv colonizate, pres rate cu sate i ora e înfloritoare, ci a fost acela al unui inut de ocupa ie militar , servind mai mult pentru a face leg tura cu Dacia interioar ” (Al. Borza, *Banatul în timpul romanilor*, Timi oara, Ed. Funda iunii Olivero Varzi, 1943, p. 36). Cf. i Adrian Arde , *Din colec ia Muzeului Jude ean de Etnografie i al Regimentului de Grani Caransebe – Noi descoperiri arheologice*, în „Tibiscum”, 1993, nr. 8, p. 339-360.

¹¹ St nescu, *lucr. cit.*, p. 19-20.

¹² *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*, Band 58, Bonn, 1985, p. 211-218 apud, Itineanu, Petru (coord.), *Monografia comunei Obreja*, Caransebe , Editura Ionescu, 2002, p. 42.

¹³ Trandafir T ma , *Monografia comunei Marga*, Re i a, Ed. Tim, 2007, p. 35.

¹⁴ Urmele acestui pod se v d i ast zi pe malul drept al Nerme ului, în apropierea c ruia se afl un „apeduct din piatr i mortar cu diametrul de 1,5m ce str bate câmpul” (*Ibidem*, p. 35).

¹⁵ Doina Benea, *Observa ii cu privire la topografia Diernei în epoca roman ,* în „Banatica”, III, 1975, p. 94.

statuie din bronz fiind m rturii ale acestui fapt. Apele Bistrei au facilitat comer ul. O inscrip ie g sit la Marga men ioneaz un „collegium uticulariorum”. Aceasta este dedicat zei ei norocului Nemesis¹⁶.

Dup retragerea administra iei romane la sud de Dun re (în anul 275 e.n., în timpul împ ratului Aurelian), continuarea vie ii locuitorilor r ma i este pus în eviden prin refacerea unor construc ii i descoperirea unor importante tezaur e monetare. Sunt atestate leg turi permanente cu lumea bizantin din sud. Sub domnia împ ratului Constantin cel Mare (306-337), zona amplasat la nord de Dun re este din nou controlat de c tre romani. În aceast perioad , odat cu oficializarea cre tinismului în Imperiul Roman (313), la Tibiscum se dezvolt un important centru ecleziastic.

Dovedit fiind cu argumente arheologice persisten a popula iei dacice la nord de Dun re, precum i continuitatea popula iei daco-romane dup retragerea aurelian ¹⁷, ne putem a tepta ca, în regiunea cercetat de noi, s se p streze unele toponime din epoca de formare a limbii române sau chiar dintr-o perioad mai veche. Cercet rile în domeniu reliefeaz concluzia c toponimele (cu prec dere hidronimele, oronimele i oiconimele¹⁸) au o rezisten mare de-a lungul timpului, fiind m rturii viei ale popula iei care a ocupat cândva aceste meleaguri¹⁹.

Afluen i ai Timi ului, râurile Bistra i Sebe str bat relieful accidentat al frumoașelor v i ce le poart numele. Trecerea treptat de la câmpie la piscurile înalte ale mun ilor arcu, Poiana Rusc , Muntele Mic face din zona anchetat (vlea Bistrei i a Sebe ului) o unitate geografic foarte cunoscut , locuit din cele mai vechi timpuri.

Lingvistica i arheologia sunt dou tiin e care contribuie decisiv la o mai bun cunoa tere a istoriei popoarelor²⁰, la stabilirea evenimentelor ce au avut loc pe un anumit teritoriu de-a lungul epocilor care s-au succedat din cele mai îndep rtate timpuri i pân în prezent.

Urme ale civiliza iei daco-romane au fost descoperite în localit ile: Borlova, B u ar, Caransebe , Iaz, Marga, M ru, Poiana M rului, Ruschi a, Var, Voislova, Z voi. La Caransebe s-a descoperit o *Villa rustica roman* în punctul *M hala* (‘ es arabil’), peste ruinele c reia s-au îngropat mor ii în secolele XII-XIII. În locul numit *Potoc* (‘pârâu care ud nord-estul ora ului i vara devine un firicel de ap care poate fi trecut cu piciorul’) se afl urme de construc ii romane²¹. În locul numit *Gr dini* (‘teren arabil’), din localitatea Var au fost descoperite resturi ale unei construc ii romane. Tot în aceast localitate în zona *Pârâului*

¹⁶ T ma , *op. cit.*, p. 34.

¹⁷ Vezi, printre altele, D. Protase, *Problema continuit ii în Dacia în lumina arheologiei i numismaticii*, Bucure ti, EA, 1966; idem, *Autohtonii în Dacia*, Bucure ti, E E, 1980 (unde se face un istoric al problemei, bibliografia fiind adus la zi).

¹⁸ S-a demonstrat c toponimele majore au o deosebit valoare istoric , cercet rile ulterioare dovedind c i toponimia minor „are uneori o valoare probat istoric mai mare decât cea major ” (Vasile Fr il , *Lexicologie i toponimie româneasc* , Timi oara, Ed. Facla, 1987, p. 98).

¹⁹ Valoarea de document a numelor proprii, în deosebi a toponimelor, este subliniat de: Nicolae Dr ganu; George Giuglea; Iorgu Iordan; Ilie Dan, Mircea Homorodean; V. D. âra; Vasile Ioni ; Gustav Kisch; Drago Moldovan; Vasile Fr il .

²⁰ Vezi Fr il , *Toponimie i istorie. Stratific ri toponimice în zona Târnavelor, lucr. cit.*, p. 98.

²¹ *Ibidem*, p. 57.

lui *Hoba* ('pârâu mic care se vars în Acsin') au fost descoperite fragmente ceramice dacice datând din secolele IV-II î.e.n. În localitatea Iaz se afl cimitirul municipiului roman *Tibiscum*, cu peste 30 de morminte ce datează din secolele II-III e.n. Pe aceeași terasă se observă și urmele drumului roman imperial. Tot aici, în locul numit *Troian* au fost cercetate numeroase construcții, precum și drumul roman. În zonă s-a cercetat un templu roman dedicat lui Apollo, datat în secolul III e.n. De aici provin mai multe monede romane. În localitatea Marga a funcționat o mină în epoca romană. Aici se exploata aurul și, probabil, alte metale. Urmele unei mine de aur au fost descoperite și în localitatea Borlova, pe afluentul Sebe al Timișului. Această mină ar fi funcționat în epoca romană, dar și înainte de aceasta. Dealurile care mărginesc *Valea Bistrei* din localitatea Bucova sunt fortificate într-un sistem unitar în perioada dacică, mai apoi, medieval (secolele XV-XVI). Marmura de aici a fost exploatată în epoca romană. Din vatra satului provin și resturi de construcții și artă sculpturală romană. De pe teritoriul comunei Buză ar provine un tezaur monetar format din denari republicani romani.

Stratul cel mai vechi, moștenit de la populația autohtonă dacică, prezintă puține toponime, dar de o valoare istorică și lingvistică deosebită.

Putem admite că un toponim datează din perioada romană dacică are la bază fie apelative, fie afixe, fie resturi ale unor declinări latine dispărute din limbă, însă pe strate în alte arii romanice, iar „cu cât obiectul este mai important, cu atât numele său are o valoare mai mare, este mai stabil în timp, și, prin urmare, are șanse de a fi mai vechi”²².

De origine autohtonă, dacică este hidronimul *Timi*, ce străbate Banatul de la sud la nord și apoi de la est la vest, udând teritoriul orașului Caransebeș.

Timișul aparține familiei de hidronime, derivate din radicalul indoeuropean **thib* 'n molos', (< **ti* 'a se muia, a se scurge') cu transformarea lui *-b-* în *-m-* ca în *Timac(h)us* > *Timoc* (Dan Slușanșchi, *Tisa-Timi -Prahova*, în *Studii de tracologie*, I, București, 1976, p. 15-17; vezi și Frîil, STD, p. 15-17). Pentru sufixul *-e* /*-i* vezi Drăganu, *România*, p. 246-247; C. Poghiric, LB, V, 1963, p. 97-100; G. Schramm, *Der römische Name der Donau*, în DR(NS), I, 1973, p. 72 apud Remus Crețan, Vasile Frîil, *Dicționar geografico-istoric și toponimic al județului Timiș*, Timișoara, Editura Universității de Vest, 2007; cf. și hidronimele: *Someș*, *Mureș*, *Argeș*, *Timiș* etc., formate cu același sufix.

Transmis de populația autohtonă preromană trebuie să fie și radicalul *Ner-* ce compune hidronimul **Nermeș** pe care Vasile Ioniș îl încadrează în rândul relictelor hidronimice (Ioniș, *Contribuții*, p. 165-166). Pentru prima parte a numelui părțile sunt împărțite. Petrovici, *Graiuul*, p. 11-12 spune: „elementul de la început nu-mi amintește de nicio formă ungiurească cunoscută mie”, probabil de origine autohtonă, moștenit de la daci (Rusu, *Toponimie și istorie băneană*, SLLF, IV, 1978, p. 258-259; Ioniș, *Nume*, p. 206). Autorii DTB, referindu-se la oiconimul *Nermed*²³ notează „pentru prima parte a numelui, cf. *Nera*”, iar despre *Nera* majoritatea lingviștilor sunt de părere că este de origine autohtonă, radicalul său fiind comun cu alte denumiri de ape din Europa: *Norin* (Dalmația) (Skok, ERHSJ, II, 524), *Narete*, hidronim (Duridanov, *Vardar*, 81), *Nèrétva*, hidronim din

²² Drago Moldovanu, *Stratificarea genetică a toponimiei românești și problema continuității românilor* (I), în ALL, A, XXIX, 1983-1984, p. 419.

²³ Pentru etimologia hidronimului *Nermeș* ne-am raportat la cea propusă de DTB pentru oiconimul *Nermed*, hidronimul nostru lipsind din DTB.

Heregovina, precum și în câteva hidronime baltice: *Neretha*, *Nerete*, *Nerica* (Skok, Duridanov). Radicalul **ner-*, *nar-*, *nor-* s-ar găsi, după opinia lui Petar Skok, *lucr. cit.* și într-o inscripție etruscă și în neogr. *€v...*, (vezi DTB, VI, 1989, p. 85-86, Fril, STD, p. 24). Numele baltice au fost raportate la lit. *neriù*, *nerti* 'a scufunda' și la *naras*. 'Taucherente' 'scufundar, bodârlu'; cf. și srb. *nòrac* 'scufundar', v. sl. *nora* 'latibulum', rus. *norà* 'Loch, Hhle, Grube'. După G. Ivănescu, (*Un hidronim românesc de origine dacică: Nruja*, AUT, III, 1956, p. 270), *Nruja* este o formă dacică asemănătoare celei baltice, fiind un derivat de la un cuvânt dacic de origine indoeuropeană care sună **nar-* sau **ner-* (chiar **nor-*) și care era înrudit cu cuvintele baltoslave sau chiar cu cele grecești și cu cel indian. De la acest cuvânt s-a format, cu același sufix (-*už(a)*) ca și în baltic derivatul *Naruža, eventual *Neruža, care apoi s-a transmis românei, suferind schimbările fonetice de rigoare și încadrarea în clasa toponimelor în *-a*, considerate ca feminine articulate cu articolul hotărât. G. Ivănescu apropie hidronimul din Vrancea de cel leton *Naruža* (cu varianta *Naružas*)²⁴.

Frăuă exclude categoric originea antroponimică a oiconimului *Marga*, credem că toponimul ar putea conserva un element relict latin *malga 'gospodărie de munte', din care provin numeroși termeni în idiomurile latine vestice, printre care *malga* 'păune', *malgés* 'loc care are sub control și un pășune din jur', *malgés* 'păstor', *malgar*, *marginé* 'vânzător de lapte', *malgari* a 'lăptărie' (REW, p. 526). Explicația dată de autorii DTB pentru originea numelui topic *Marga*, hipocoristic de la *Margareta*, nume de botez feminin, dar și termenul geologic vechi *marginé* pentru 'mărmură' (DTB, VII, p. 15) nu își pare destul de solid lui Vasile Ioni, 'faptul că documentele medievale atestă un nume feminin *Margareta*, soția lui Nicolae Tincovan din Căvran, nu poate fi luat ca dovadă în sprijinul ipotezei că originea denumirii localității ar fi antroponimul *Marga*... poziția geografică, importanța zonei în epoca romană și, probabil, și în cea preromană, străvechea îndeletnicire a păstoritului din această parte a Banatului sugerează că *Marga* conservă lat. *malga 'gospodărie de munte'...' ²⁵.

Pentru a se orienta într-un anumit spațiu geografic, membrii unei comunități selectează pe baza unor criterii semantico-funcționale anumite cuvinte din vocabularul obișnuit. Aceste cuvinte formează lexicul toponimic al oricărei regiuni, constituit astfel pe baza limbii comune.

Odată devenite nume de locuri, cuvintele, indiferent de clasa lexico-gramaticală și rora în care apar, își pierd doar particularitățile flexionare și combinatorii, după care funcționează din punct de vedere morfosintactic și semantic în faza pretoponimică, și pe acelea de ordin dialectal. Cu alte cuvinte, tabloul toponimic al oricărei regiuni, va reflecta cu fidelitate trăsăturile specifice graiului care servește ca simplu mijloc de comunicare la nivelul comunității respective.

Ansamblul de denumiri toponimice utilizat de comunitate nu este unul închis, dimpotrivă, dincolo de informațiile de ordin istoric, geografic, social-economic, inventarul toponimic înglobează un volum important de date referitoare atât la evoluția în timp a limbii vorbite de comunitatea respectivă, cât și la nivelul actual al acesteia. Regiunea noastră

²⁴ O discuție mai amplă despre *Neretha* și *Nruja* se găsește la Drago Moldovanu, *Ibidem*, p. 410-413, Fril, STD, p. 24, cf. și articolul lui Marius Bizerea, *Asupra toponimelor Bega și Beghei*, în *Lucrările științifice ale cadrelor didactice*, Timișoara, 1965, p. 51-54.

²⁵ Vasile Ioni, *Glossar la Dicționarul toponimic al Banatului. Completări și îndreptări*, în DR (s.n.), IX-X, 2004-2005, p. 221.

p streaz i alte toponime provenite din unele forme vechi latine ti, unele din ele aproape unice în romanitate:

Sturu, înregistrat în localit ile Marga (*Sturu* – ‘munte’), M gura (*Poiana Sturu* – ‘poian ’, **Plaiu Sturului** – ‘drum’), M ru (*Sturu* – ‘munte’) i Poiana M rului (*Sturu* – ‘munte’) care are la baz apel. *stur* ‘ur ur de ghea (sau funingine)’ (sec. XVI *Ps. Scheian* , vezi Densusianu, ILR, II, p. 319; idem, . H, p. 68; 335), ar. *stur* ‘stâlp’ (Papahagi, DDA) (< lat. *stylos* ‘pieu’). Sensul toponimului de mai sus este cel de ‘stâlp de hotar’, cf. it. *Stilo* din provincia italian Reggio; *Stylos*, sat în Grecia (v. i Fr il , STD, p. 45).

Imal , ‘noroi’ < *ima* + *-eal* < *ima* < *im* < lat. *limus*, s-a conservat în numele de locuri: **Gura M loasei** (Bor) – ‘p une împ durit ’ (v. i DTB, VI, p. 27), **Im loasa** (Mal) – ‘poian ’, **Izvoru M loasii** (Bor) – ‘izvor, izvor te din M loasa i se vars în Pârâul Craiu’, **Izvoru M lo i a** (Bor) – ‘izvor, izvor te din Floace i se vars în Pârâul Craiu’, **M loasa** (Bor), (TRu) – ‘p une alpin pe valea râului Râu Mare i pârâu’, ‘fâne e i pârâu, izvor te din Obâr ia M loasei i se vars în Sebe ’, **M lo i a** (TRu), (Bor) – ‘gr dinile s tenilor i pârâu, izvor te de la M lo i a i se vars în Valea Turnului’, **Obâr ia M loasei** (TRu) – ‘p dure de foioase’.

Piva, înregistrat la Borlova în numele de loc **Piva Ho ilor**, are la baz apel. *piu* ‘stâlp de hotar’ < lat. *pillā*; ‘dispozitiv având form cilindric care se umplea cu praf de pu c i se aprindea formând o explozie destul de puternic pentru a anun a s tenii despre vreo eventual invazie’ (informa ii din anchet).

La B u ar s-a înregistrat numele de loc: **Poiana Primez** - ‘poian la hotarul dintre localitatea Marga i B u ar’. Toponimul are la baz apel. *primez* ‘zid ce desparte dou înc peri, gard; loc de p dure a ezat între dou poieni’ < lat. *permedium*. (cf. i Densusianu, . H., p. 53, 330).

Apelativul **buf** ‘arbust mic’ (DSB, IV, p. 174), întrebuin at de obicei la pl. **bufi** ‘tufi ’ < tema lat. vulg. **buff-* (v. explica ia lui Densusianu, . H., p. 53-54) s-a conservat în: **Calea de la Bufi** (B) – ‘drum’, **Muchia lu Bufi** (B) – ‘deal’.

Apelativul *p rinc* (< lat. *panicum*) ‘numele mai multor plante: mei, mei or, mohor, fân, prin ext. fâna ’ a fost conservat în numele de loc **Gúra P rínci** (Z v) – ‘fâne e’.

Toponimia v ilor Bistra i Sebe , m rturie vie a leg turii dintre om i locurile natale, este preponderent româneasc , ocupând 98% din întreaga mas toponimic . Legile fonetice i morfologice dup care func ioneaz limba noastr sunt cele care au ac ionat în momentul form rii numelui de loc, în strict concordan cu particularit ile graiului din această zon .

Toponimele au la baz fie apelative disp rute din grai, fie apelative topice cu circula ie regional , unele dintre ele intrate în toponimie prin intermediul sistemului antroponimic. În raport cu sistemul entopic structura toponimelor cu etimon latin, în discu ie aici, cuprinde cuvinte de origine latin productive în limba literar (*cap, arie, cire , corn, m r, munte, culme, muchie, vale* etc.), cuvinte de origine latin care se mai p streaz doar în grai (*grui, primez, bord, imal , im los, piv , umar*) sau cuvinte de origine latin al c ror sens nu mai este cunoscut în prezent, ele fiind conservate doar în toponimie (*bufi, p rinc, stur*).

Dincolo de informa iile de ordin istoric, geografic, social-economic inventarul toponimic conserv numeroase date referitoare atât la evolu ia în timp a limbii vorbite de comunitate, cât i la standardul actual al acesteia. Num rul mare de nume topice (peste 3200), unele p strate din vechime i transmise din genera ie în genera ie de locuitorii v ilor Bistra i Sebe sunt dovada vie a continuit ii poporului român pe aceste meleaguri.

Sigle pentru localit ă ile anchetate

B u ar = (B)	Iaz = (Iaz)	Rusca Montan = (RusM)
Borlova = (Bor)	M gura = (M g)	Ruschi a = (Rus)
Bucova = (Bcv)	Mal = (Mal)	Turnu Ruieni = (TRu)
Caransebe = (Car)	Marga = (M)	Valea Bistrei = (VB)
Cicleni = (Cic)	M ru = (M r)	Vama Marga = (VMg)
Cire a = (Cir)	Obreja = (Obr)	Var = (Var)
Ciuta = (Ciut)	Ohaba = (O)	Voislova = (Vos)
Corni oru = (Crn)	O elu Ro u = (OR)	Z voi = (Z v)
Dalci = (Dlc)	Poiana M rului = (PoiMr)	Zerve ti = (Zer)
Glimboca = (Glb)	Preveciori = (Prev)	Zlagna = (Zg)

Sigle și abrevieri bibliografice

- Densusianu, . H. = Ovid Densusianu, *Graul din ara Ha egului*, Bucure ti, Ed. Libr riei Socec, 1915.
- Dr ganu, *Români* = Dr ganu, Nicolae, *Români în veacurile IX-XIV pe baza toponimiei și a onomastice*, Bucure ti, Imprimeria Na ional , 1933.
- DSB = Vasile Târa; Rodica Sufle el; Livius Petru Bercea (coord.), *Dic ionarul subdialectului b n ean*, vol. I-IV, Timi oara, TUT, 1985-1988.
- DTB, VII = Viorica Goicu; Rodica Sufle el, *Dic ionarul toponimic al Banatului*, VII (O), Timi oara, Ed. Amphora, 1994.
- DTB. VI = Fr il , Vasile; Goicu, Viorica; Sufle el, Rodica, *Dic ionarul toponimic al Banatului*, VI (M-N), TUT, Timi oara, 1989.
- Duridanov, *Vardar* = Duridanov, Ivan, *Die Hydronymie des Vardarsystems als Geschichtsquelle*, Köln Wien, Böhlau Verlag, 1975.
- Fr il , STD = Vasile Fr il , *Studii de toponimie și dialectologie*, Timi oara, Ed. Excelsior Art, 2002.
- ILR I = *Istoria limbii române*, vol. I, Bucure ti, EA, 1965 (redactor responsabil Al. Rosetti).
- ILR II = *Istoria limbii române*, vol. II, Bucure ti, EA, 1969 (redactor responsabil Ion Coteanu).
- Ioni , *Nume* = Ioni , Vasile, *Nume de locuri din Banat*, Timi oara, Ed. Facla, 1982.
- Ioni , *Contribu ii* = Vasile Ioni , *Contribu ii lingvistice. Onomastic . Lexicologie 3*, Re ia a, Ed. „Banatul Montan”, 2006.
- Papahagi, DDA = Tache Papahagi, *Dic ionarul dialectului aromân general și etimologic*, ed. a II-a, Bucure ti, EA, 1974.
- Petrovici, *Graul* = Emil Petrovici, *Graul cara ovenilor*, Bucure ti, Imprimeria Na ional , 1935.
- REW = W. Meyer-L bke, *Romanisches etimologisches W rterbuch*, ed. a IV-a, Heidelberg, 1968.
- T pkova-Zaimova = T pkova-Zaimova, V., *Sur les rapports entre la population indigene des regions balkaniques et les barbares au VIe-VIIe siècle*, în *Byzantinobulgarica*, I, 1962.

Bibliografie selectiv

- Arde , Adrian, *Din coleci a Muzeului Jude ean de Etnografie și al Regimentului de Grani Caransebe – Noi descoperiri arheologice*, în „Tibiscum”, nr. 8, 1993, p. 339-360.
- Arde , Adrian; Arde , Lucia Carmen, *Tibiscum (Caransebe)*, **Ora ul roman, jude ul Cara - Severin**, în CCA, campania 1996, 1997, p. 67-68.
- Arde , Adrian; Arde , Lucia Carmen, *Tibiscum*, **Ora ul roman, jude ul Cara -Severin**, în CCA, campania 1994, 1995, p. 47.
- Benea, Doina, *Observa ii cu privire la topografia Diernei în epoca romană*, în „Banatica”, III, 1975, p. 91-97.
- Bizerea, Marius, *Asupra toponimelor Bega și Beghei*, în *Lucr rile tiin ifice ale cadrelor didactice*, Timi oara, 1965, p. 51-54.
- Borza, Al., *Banatul în timpul romanilor*, Timi oara, Ed. Funda iunii Olivero Varzi, 1943.
- Capidan, Th., *Simbioza albano-român și continuitatea românilor în Dacia*, în „Revista Funda iilor Regale”, X, nr. 5, 1943, p. 244.

- Crean, Remus; Frîl, Vasile, *Dicționar geografico-istoric și toponimic al judeului Timiș*, Timișoara, Editura Universității de Vest, 2007.
- Frîl, Vasile, *Lexicologie și toponimie românească*, Timișoara, Ed. Facla, 1987.
- Giurescu, Constantin C., *Istoria românilor*, București, Fundația legală pentru literatură și artă, 1942.
- Ioniș, Vasile, *Glose la Dicționarul toponimic al Banatului. Completări și îndreptări*, în DR (s.n.), IX-X, 2004-2005, p. 211-220.
- Itineanu, Petru (coord.), *Monografia comunei Obreja*, Caransebeș, Editura Ionescu, 2002.
- Ivănescu, G., *Un hidronim românesc de origine dacică: Năruja*, în AUT, III, 1965, p. 267-271.
- Ivănescu, Gh., *Alexandru Philippide - teoretician al limbajului*, în Alexandru Philippide, *Opere alese* (eds. G. Ivănescu, Carmen-Gabriele Pamfil), București, 1984.
- Leibniz, *Nouveaux essais sur l'entendement humain*, Paris, 1704.
- Mărgăritan, Liviu, *Banatul în lumina arheologiei*. vol. II. Timișoara, Ed. Facla, 1980.
- Moldovanu, Dragoș, *Stratificarea genetică a toponimiei românești și problema continuității românilor (I)*, în ALL, A, XXIX, 1983-1984.
- Pârvan, V., *Getica. O protoistorie a Dunării*, București, Meridiane, 1982.
- Petrovici, E., *Continuitatea daco-romană și Slavii*, în „Transilvania”, Sibiu, nr. LXXIII, 1942, p. 864-876.
- Petrovsky, Richard, *Sondajul arheologic de la Iaz (com. Obreja, jud. Caraș-Severin)*, în „Tibiscus”, nr. 5, 1979, p. 67-96.
- Petrovsky, Maria; Petrovsky, Richard, *O construcție romană descoperită la Caransebeș*, în „Studii și Comunicări. Etnografie. Istorie”, Caransebeș, nr. 2, 1977, p. 311-320.
- Petrovsky, Richard, *Contribuții la repertoriul arheologic al localităților judeului Caraș-Severin, din paleolitic până în secolul al V-lea î.e.n. (partea III)*, în „Banatica”, nr. 4, 1977, p. 437-462.
- Protase, D., *Problema continuității în Dacia în lumina arheologiei și numismaticii*, București, EA, 1966.
- Protase, D., *Autohtonii în Dacia*, București, E E, 1980.
- Rău, Octavian, *Toponimie și istorie băneană*, în SLLF, nr. 4, 1978, p. 257-270.
- Rusu, I. I., *Limba traco-dacilor*, București, E E, 1967.
- Skok, Petar, *Observations*, în *Premier Congrès International de toponymie et d'anthroponymie. Actes et mémoires*, Paris, 1939.
- Stănescu, Alexandru, *Caransebeș*. Lugoj. Ed. Nagard, 2005.
- Trandafir, *Monografia comunei Marga*, Reșița, Editura Tim, 2007.
- Tudor, Dumitru, *Orașe, târguri și sate în Dacia romană*, București, E E, 1968.
- Țăra, V. D., *Mărturie istorice și toponimice despre vechimea românilor din Transilvania de nord-est*, în AUT, XII, 1974, p. 19-26.